

LZA locekļu vēlēšanas 1994. gada 25. novembrī

(Turpinājums no 1. lpp.)

Jauno locekļu vēlētāju «kolēģija»

Atšķirībā no LZA vadības vēlēšanu pamatprincipiem, jaunos LZA locekļus ievēl tikai LZA Tīstniecības locekļi, kuri nav vecāki par 70 gadiem. Tsu brīdi Statūti paredzēja vēlētāju vecuma cenu līdz 65 gadiem. Faktiski izveidota īpašu balsotāju kolēģija, kas ir atbildīga par akadēmijas locekļu sastāvu kvalitatīvu papildinājumu, un šobrīd tajā ir 62 Tīstniecības locekļi.

Vēl aizvien turpinās diskusijas par vēlētāju vecuma cenza noteikšanas nepieciešamību. Jautājums tika daudzāk pārrunāts, 1991./92. g. LZA Statūtu komisijai gatavojojot jauno LZA Statūtu projektu un arī to pieņemšanas brīdī Kopsapulce. Izšķirošais lēmums tika pamaņots ar Skandināvijas valstu zinātni akadēmiju praksē pieņemtajiem principiem, ka akadēmikis, sasniedzot 65 gadu vecumu, zaudē savu «vietas krēslu». Tā vēlētiesīgā akadēmīka vecuma cenzus tobrīd tika noteikts līdz 65 gadu robežai, bet 1993. gadā, jau bez jebkādam diskusijām, šo cenu palielināja līdz 70 gadu vecumam, bet tagad dažreiz jau izskan doma, ka būtu vispār no šādiem ierobežojumiem jāatsakās (acīmredzot šāda norma mums, uzaugušiem «Austrumu demokrātijas» apstākļos, joprojām ir nepierasta).

Kas izvirza un ekspertē jauno locekļu kandidātus?

Pēc kādreizējās «joti labās» LZA pastāvošās kārtības tās jaunos locekļus izvēlējās akadēmijas prezidents pēc aptaujas, kurā piedalījās viņa tuvākie līdzgaitnieki — viceprezidenti, galvenais zinātniskais un partijas komitejas sekretārs. Sekoja nepieciešamie precīzējumi kadru daļā un sastādītā saraksta iesniegšana Centrālajā komitejā, kur daļa uzvārdu tika izsvitrota, bet citi pierakstīti klāt. Pēc šādas apstrādes sarakstu nosūtīja uz PSRS Zinātni akadēmiju Maskavā. Rezultātā šādi saņemtātā sarakstā iekļuva gan ievērojami, gan arī daži ne tik ievērojami zinātnieki, bet ievēlēt viņus visus vajadzēja konkursa kārtībā. Tā laika Latvijas Zinātni akadēmijā bija izstrādāts interesants princips — sarakstā ierakstītajam kandidātam piemeklēja tik šauru zinātnisko specialitāti, lai visiem būtu skaidrs, ka pretendētās tiesības tikai vienam un vienīgam... Ľoti interesanti,

ka šo principu dažbrīd grib afdzīvināt arī tagad. Starp citu, foreiz zinātnieki bija disciplināti, jo LZA Statūti nepiešāva pašam pieteikt savu kandidatūru un bija rindā paciešīgi jāgaida savu kārtā. Pēc tam sekoja tehniski tīrs jautājuma atrisinājums: starp aizklāti nodotajām balsīm reti parādījās kāda «pret»...

Tāda foreiz bija faktiskā sistēma. Formāli jauno locekļu kandidātus pieteica institūtu un augstskolu zinātniskās padomes, vai Zinātni akadēmijas locekļi, šī formāla pieteikšanas sistēma ir saglabāta arī jaunajos statūtos, bet ar jauniem akcentiem: akadēmijas korespondētājlocekļi var pāts pieteikt savu kandidatūru akadēmīku vēlēšanām (mēs tācu sākam pamazām dzīvot sabiedrībā, kur personīgā iniciatīva tiek apsveikta, nevis apspiesta), uzsvērta zinātnisko biedrību loma jaunu zinātnisko virzienu apzināšanā.

Kāda ir tagadējā sistēma? Tā sīki ir aprakstīta jaunajos Statūtos, bet tās būtība ir šāda.

Zinātni akadēmijas pilnsapulcē tiek izveidota īpaša ekspertu komisija no akadēmīkiem un zinātniskās sabiedrības pārstāvjiem. Šādas komisijas ideja ir aizgūta no Londonas Karaliskās biedrības prakses: tur pieteikumus šķiro un vērtē biedrības padome un tā arī dod ieteikumus biedrības locekļiem — balsotājiem, par ko balsot. LZA Statūtu izstrādes gaitā foreizējais prezidents J. Liepātērs kategoriski noraidīja iespēju, ka ar jauno locekļu izvēli nodarbotos akadēmijas vadība, un tā radās īpaša ekspertu komisija. Faktiski tā darbojās jau pirms jauno Statūtu pieņemšanas. Tās vadītājs visu laiku ir bijis akadēmikis J. Stradiņš. Pārstāvniecības proporcijas tajā sākumā bija šādas: 6 akadēmīki un 3 pārstāvji no Zinātni savienības (pēdējie līdz ar pašas savienības aktivitātes krasu mazināšanos ir atgājuši arī no darba šajā komisijā un tiem domātās vietas komisijā tagad aizņem paši akadēmīki).

Komisijas pirmais uzdevums ir dot ieteikumu akadēmīmai, cik un kādas vakances ir izsludināmas. Statūti nosaka tikai vispārējos principus: piemēram, korespondētājlocekļu vakances izsludināmas tad, ja ir vairāki spējīgi zinātnieki, kas šajā specialitātē var pretendēt (Statūti prasa, lai specialitātes nosaukums tiktu definēts pietiekami plāni). Tātad jau pirms vakancu izsludināšanas komisija pēta iespējamo pretendētu loku... Un laikam nav tācu nekā nosodāma, ja dažiem no

tiem afgādina, ka viņi ir nokļuvuši komisijas redzes lokā...

Komisijas otrs uzdevums ir dot ieteikumus akadēmiem — balsotājiem, par ko tad viņiem balsot. Šo uzdevumu komisija risina, izpētot atsauksmes (tai skaitā arī pašas komisijas pasūtītās recenzijas un akadēmijas zinātni nodalījotās fotos novērtējumus) un kandidātu iesniegtos curriculum vitae, darbu sarakstus un atsevišķos gadījumos iepazīstoties arī ar pašiem zinātniskiem darbiem. Statūti nereglementē komisijas darba procedūru, līdz ar to (tāds ir mans viedoklis) ir bijuši atsevišķi (bet joti reti) gadījumi, kad komisijas aizklātajā balsojumā ir jūtami ne tikai zinātniski, bet arī citi motīvi. Vai Latvijas Zinātni akadēmija un Latvijas zinātniskā sabiedrība vispār šobrīd ir izaugusi tiktāl, ka tā varētu atteikties no šiem cīfiem motiviem un akadēmijas rindu papildināšanā vadīties tikai no zinātniskiem principiem?

Varbūt šāda komisija nemaz nav vajadzīga un pietiku (kā agrāk?) ar akadēmijas nodalījumi slēdzienu — aicinājumi uz to ir izskanējuši. Domāju, ka nodalījumi slēdziens nevar būt objektīvs kaut vai tādēl, ka katra nodalījuma kopīgo akadēmijas «segu» vienmēr centīsies vairāk pavilk uz savu pusī. Vēl viens arguments — par kādiem nodalījumiem var būt runa, ja šogad vairākos gadījumos nodalījumi uz vienu vakanci ir ieteikušas pa 2 kandidātēm, pie tam ar vienādu balsu skaitu. Protams, šie kandidāti ir līdzvērtīgi, bet vieta ir tikai viena. Mans viedoklis (es ceru, ka tur mani atbalstīs arī daudzi citi) ir šāds: ja visi rādītāji ir vienādi, jāzīvelas gados jaunākais.

Nobeidzot šīs pārdomas, gribētos teikt to, ar ko sāku: neskafoties uz Statūtu šķiefamo skaidrību un ekspertu komisijas šķietami objektīvem ieteikumiem, galavārds pieder akadēmīkiem — balsotājiem un uz viņiem gulstas atbildība par akadēmijas locekļu rindu papildināšanu. Sava lēmuma pieņemšanai viņi ir sanēmuši izstudiēšanai kandidātu curriculum vitae, atsauksmes par kandidātiem, nodalījumi slēdziens (ar aizklātās balsōšanas rezultātiem), ekspertu komisijas slēdzienu (ar aizklātās balsōšanas rezultātiem), komisijas priekšsēdētāja motivēto ziņojumu LZA sēdē š. g. 7. oktobri.

JĀNIS KRISTAPSONS,
LZA prezidenta padomnieks

VAI KORESPONDĒTĀJLOCEKLIS IR FUKSIS AKADĒMIJĀ?

Latvijas zinātne pašreiz pārdzīvo krīzi. Viena no tās ārējām izpausmēm ir zinātnieku masveida aiziešana no zinātnes uz komercstruktūrām un ierēdņu darbā. Visvairāk aiziet zinātnieki vidējos gados un ar vidējām zinātniskām pakāpēm. Paliek, no vienas puses, tie, kuri zinātnei jau veltījuši mūža lielāko daļu, un, no otras, — daļa jauno, kuri neredz sev perspektīvu citā darbā un parasti nav arī īpaši daudzsoļoši zinātnei. Izņēmumi ir vienmēr.

Tādā, krīzes, situācijā liela nozīme ir zinātnes struktūrpolitikai gan pa horizontāli (zinātni nozares), gan pa vertikāli (zinātniskie grādi un nosaukumi). Par struktūrpolitiku pa horizontāli ir runāts vairāk, par struktūrpolitiku pa vertikāli diskusiju gandrīz nav bijis.

Zinātnes struktūrpolitikā svarīga, ja ne izšķiroša loma ir Latvijas Zinātni akadēmijas locekļiem jeb t. s. personālakadēmijai. Vispirms sava noteikta vieta ir jāieņem pašiem akadēmijas locekļiem.

Pārlabān LZA sastāvā ir četras locekļu kategorijas: Tīstniecības locekļi (akadēmīki), goda locekļi, ārzemju locekļi un korespondētājlocekļi. Latvijas zinātni tieši veido pirmie un pēdējie, kamēr goda un ārzemju locekļu līdzdalībai ir specifisks raksturs.

LZA akadēmīki, skafoties pa vertikāli, ir zinātnieku piramīdas virsotne. Nereti LZA saietos ir dzirdēts sakām, ka tā ir zinātnieku elite. Taču jebkurš piramīdas virsotne var būt stabila tikai tad, ja stabili ir tās zemākie slāni un pamatne. Nākošo, zemāko, slāni pēc akadēmīkiem veido korespondētājlocekļi. Sajā rakstā izteikšu dažas domas par to, cik stabis ir šis slānis un kā padarīt to stabilāku.

Teorētiski var iedomies divus modeļus, kas atspoguļo korespondētājlocekļu vietu personālakadēmijā. Atbilstoši pirmajam modeļim personālakadēmija ir diezgan līdzīga studentu korporācijai. Saskaņā ar šo modeļi par pamatocekļiem ir uzlūkojami vienīgi Tīstniecības locekļi (korporācijās — tautieši, krāsneši), bet korespondētājlocekļi ir Tīstniecības locekļi kandidāti, kuriem noteiktā laikā ir jāpierāda savu atbilstību (vai neatbilstību) Tīstniecības locekļu statusam (korporācijās tie ir krustēti jeb fukši).

Atbilstoši otrai koncepcijai korespondētājlocekļa statuss ir pastāvīgs un paliekošs stāvoklis zinātnē, kurš vertikālajā zinātnieku piramīdā atrodas vidū starp akadēmīkiem un profesoriem (habilitētajiem doktoriem). Tādā gadījumā korespondētājlocekļiem nav īpaši jāpūlas iekļūt akadēmīkos. Dažus no viņiem akadēmījas elite izraugās savu rindu papildināšanai, bet pārējie bez

rūpēm par turpmāko karjeru strādā sasniegtajā vertikālajā nišā, kura jau pati par sevi ir augsta.

Iepriekšējās desmitgadēs Zinātni akadēmija pilnīgi atbilda otrajam modelim. Bija pat noteikta kvantitatīva attiecība, kas izsaka akadēmīku un korespondētājlocekļu «svaru». Skaitļu valodā tā bija 250 : 175.

Apstiprinot jaunos LZA Statūtus 1992. g. februārī, kopsapulce pagriezās uz pirmo modeļi. Par to liecina 3.2.4. punkta otrā daļa, kas paredz korespondētājlocekļu ievēlēt uz noteiktu laiku — uz 5 gadiem. 1994. g. februārī kopsapulce gāja vēl tālāk, saīsinot šo laiku uz 3 gadiem (korespondētājlocekli atkārtoti var ievēlēt vēl vienu reizi).

Neiztirzāsim šī lēmuma priekšrocības, jo to jau ir izdarījuši Statūtu un to grozījumu projektu izstrādātāji. Apspriedīsim dažas pēc manām domām negatīvas iezīmes, ko izraisa šī norma, un kā tās mīkstināt.

Korespondētājlocekļi, tāpat kā fukši korporācijā, vērtē sevi kā pagaidu locekļus un tāpēc forsē iekļūšanu akadēmīkos. Ja tas neizdodas, dabiski rodas saūrgtinājums un ir iespējama pat priekšlaicīga aiziešana no aktīviem akadēmījas pasākumiem (nedomāju gan, ka kāds tāpēc aizietu no zinātnes). Jau tagad autors zina vairākus korespondētājlocekļus, kuri ierodas akadēmījā labi ja uz kopsapulcēm.

3 (izņēmuma gadījumā — 6) gadu korespondētājlocekļa pārbaudes laiks atļauj akadēmījas vadibai novērtēt šo cilvēku personīgās īpašības, bet, vismaz sociālo un humanitāru zinātni laukā, tās laikā, turklāt parasti mūža otrajā pusē, nav iespēju izdarīt tik lielu ieguldījumu zinātnē, lai pārliecinoši varētu teikt: ievēlot par korespondētājlocekli, zinātnieks neatbilda akadēmīka statusam, bet pēc šī perioda atbilst.

Tomēr pati galvenais, ka nav skaidrības, kāds ir LZA korespondētājlocekļa statuss pēc minētā 3 vai 6 gadu termiņa notecešanas, kā arī sasniedzot 65 gadu vecumu.

To, ko korespondētājloceklis zaudē, nosaka Statūtu 3.2.4. punkta otrā daļa: «viņam vairāk nav lēmējbalss tiesību LZA un viņu neievers 3.1.4. punkta paredzētā kopskaitā» (šis punkts paredz korespondētājlocekļu kopskaitu ne vairāk kā 50).

Ko korespondētājloceklis patur, nosaka 3.3.7. punkts: «uz mūžu saglabāt ar ievēlēšanu LZA iegūto nosaukumu».

Kas notiek ar visām pārējām šajos divos punktos minētajām akadēmījas locekļa tiesībām (arī pienākmiem),

ne Statūtos, ne kādā citā autoram zināmā dokumentā neizdevās atrast. Vai tiešām tas atkarīgs tikai no labvēlīgas gaisotnes?

Sāpīgākais pašlaik ir jautājums par sociālo un citu palīdzību vairs nestrādājošiem LZA locekļiem, par ko runā Statūtu 3.6. punkts. Piemēram, nolikuma projektā par akadēmīku emeritus un profesora emeritus statusu, ko apsprieda LZA Senātā 1994. g. 19. jūlijā, korespondētājlocekļi vispār nebija minēti, kaut gan bija nosaukti goda doktori, kurus, kā zināms, atšķirībā no korespondētājlocekļiem ievēl bez konkursa un ar daudz vienkāršu eksperti. Kā izrietēja no paskaidrojumiem, korespondētājlocekļa emeritus statusu grūti noteikt, jo korespondētājlocekļus ievēl uz laiku. Bet nosaukums saskaņā ar Statūtu 3.3.7. punktu tācu saglabājas uz mūžu un arī goda doktors ir tikai nosaukums!

Minimāla drošība par vecumāmēnām pāflabām ir galvenais. Zinātnieks pēc aicinājuma, ja arī viņš nespēj sasnieg akadēmīka līmeni, vienmēr mūža gaitā sakrāj savu bibliotēku. Var jau to novēlēt ar testamentu LZA vai kādam jaunākam kolēgim, bet noskaņīties, kā grāmatas pārdomās ūtrupē, psiholoģiski ir gandrīz tikpār sāpīgi kā tuva cilvēka zaudēšana. Vai korespondētājlocekļi to ir pelnījuši? Paliekot ar parasto vecuma pensiju, kurās nepieej pārtikai un mazdzīvoklītīm, kur bibliotēkai nav vietas, tas ir nenovēršami.

Autors labi saprot, ka viena no Zinātni akadēmijas vērtībām ir tās likumu un tradīciju stabilitāte. Tāpēc nemaz nedomā ieteikt kaut cik būtiski grozīt spēkā esošos LZA Statūtus. Pilnīgi pietiek, ja uzliek punktu uz «i».

Statūtu 3.2.4. punkta beigās aiz vārdiem, ka korespondētājloceklim vairs nav lēmējbalss LZA un viņu neievers (...) kopskaitā, vajadzētu tikai pievienot vārdus: «bet viņš saglabā visas citas šajos Statūtos paredzētās tiesības, tājā skaitā uz sociālo palīdzību» (spēkā esošo Statūtu nemaz nenosaka, ka tas tā nebūtu).

Ja šādu normu ķētu vērā visu konkrētu lēmumu izstrādē, tad korespondētājlocekļi justos sociāli aizsargātāki, nebūtu LZA pagaidu iemītnieki, koncentrētu visas savas domas uz zinātni un īpaši nepūlētos i

LATVIJAS ZINĀTNES PADOME

Zinātnes attīstības izdevumi

(Sākums «Z. V.» 17. numurā)

1. Jaunas pētījumu programmas	980 000
2. Izdevumi zinātnes infrastruktūras attīstībai	590 000
3. Starptautiskajai sadarbībai	360 000
4. Doktorantūrai	110 000
5. Tehnoloģiskajiem centriem	130 000
Kopā:	2 170 000

1. IZDEVUMI JAUNAJĀM PĒTĪJUMU PROGRAMMĀM.

A. Finansējuma mērķis.

1. Veicināt jaunus zinātniskos virzienus, kuriem ir svarīga nozīme Latvijas attīstībā.

Pārreizējās zinātnisko pētījumu finansēšanas sistēmas ietvaros, kad eksperti zinātniskos projektus vērtē, nemot vērā pretendēnu zinātniskās iestādes, jaunu zinātnisku virzienu attīstību ir apgrūtināta.

2. Optimizēt Latvijas zinātnu nozaru struktūru.

Līdz šim konkurence par līdzekļiem pamatā notika zinātniskās nozares ietvaros, leievēdot jaunās pētījumu programmas, kad par līdzekļiem konkurēs dažādu zinātnies nozaru pārstāvji, varēs notikt pakāpeniska un nedirektīva zinātnes pārstrukturācija.

3. Uzlabot zinātnes organizatorisko struktūru.

Pārreiz vienas nozares speciālisti pamatā ir konkurēti, apgrūtināti ir arī nozaru sakari. Programmu realizācija veicinātu institūtu kā zinātnes struktūrvienību attīstību, novērstu situāciju, kad institūti pazaude savu saturisko jēgu, kļūst tikai par ekonomiskām vienībām. Lai realizētu sadarbību starp zinātniskām iestādēm, atsevišķu apakšprogrammu veikšanai zinātniskām iestādēm var tikt piešķirti koordinаторa un kontraktora tiesības.

4. Novērstu līdzekļu sādrumstalotību un veicinātu zinātnes infrastruktūras attīstību.

Tā kā pretendenti pamata būs zinātniskas iestādes un augstskolu fakultātes, tad ar šo programmu palīdzību varētu tikt risināti koplietošanas laboratoriju un zinātnes infrastruktūras finansēšanas jautājumi.

B. Finansu sadalījums.

1.1. Latvijas dabas resursi un ekoloģiskā stabilitāte	280 000
1.2. Latvijas iedzīvotāji un tautas veselība	250 000
1.3. Letonika	210 000
1.4. Latvijas zinātniskās un tautsaimnieciskās produkcijas konkurētspēja	130 000
1.5. Sociālā attīstība un drošība	110 000
Kopā:	980 000

Šo finansējumu konkursa kārtībā piešķir galvenokārt atsevišķām pētnieciskajām iestādēm — institūtiem, centriem, augstskolu fakultātēm, zinātnieku kolektīvu apvienībām u. c. tādu mūsdienu zinātnisko programmu veikšanai, kurām ir svarīga nozīme Latvijas attīstībā un kurām nodrošināti nosacījumi pasaules zinātnes līmenim atbilstošam risinājumam. Programmas finansējums uzskatāms par attiecīgās pētnieciskās iestādes grantu un vērts arī uz valsts pētniecisko iestāžu mērķiecīgu profilēšanu un to infrastruktūras nostiprināšanu.

Programmas tiek vērtētas, nemot vērā šādus kritērijus:

1. Programmas valstiskais nozīmīgums: saistība ar Latvijas tautas saimniecību, kultūru, izglītību un sociālo sfēru, intelektuālā potenciāla saglabāšanu un atrašošanu.

2. Programmas zinātniskā kvalitāte: atbilstība mūsdienu zinātnes līmenim, starptautiskās sadarbības un finansēšanas iespējas, līdzšinējās darbības rādītāji.

3. Programmas izpildes nodrošinājums: zinātniskā personāla kvalifikācija un vecums, materiāli tehniskais nodrošinājums, infrastruktūras stāvoklis un perspektīvas.

C. Projektu eksperīze un līdzekļu sadale.

1. LZA izveido divas autonomas komisijas (pa 3 cilvēkiem). Uz katru no tām LZA, IZM un Rektoru padome deilegē pa vienam pārstāvīm.

Komisiju uzdevums ir sagatavot priekšlikumus par: 1) līdzekļu galīgo sadalījumu starp piecām galvenajām programmām; 2) līdzekļu sadalījumu programmu ietvaros.

Komisijas var nozīmēt programmu koordinatorus, veidot apakškomisijas, kā arī pieaicināt papildu ekspertus.

Komisijai ir tiesības pieprasīt no iesniedzējiem papildu informāciju.

2. Recenzēšana. Pamatojoties uz ekspertu komisiju un IZM ieteikumiem, LZA Valde nosaka programmu recenzētus, kas izskata visu priekšlikumu paketi kopumā, par pamatu izmantojot projektu recenzijas. Projektu recenzētus (vismaz divus katram projektam) izvēlas pašas komisijas.

Piemēram: FSI, Latvijas Vēstures un Valodas institūta iesniegumus recenzē ar šīm iestādēm nesaistīti speciālisti (zinātnieki, administratori, sabiedrisko organizāciju pārstāvji). LZA, Latvijas Kultūras fonda un Kultūras ministrija, izmantojot savus speciālistus un projektu recenzijas, izvērtē visu priekšlikumu paketi un sagatavo savu kopvērtējumu.

Recenzenti ir anonīmi. Recenziju autorus zina tikai komisijas priekšsēdētājs.

3. Programmas tiek publiski apspriestas publiskās paneļa diskusijās, kuras var organizēt programmu koordinatori vai komisijas.

4. Finansu sadalījuma priekšlikumus (ar rakstisku pa-

maņojumu) komisijas iesniedz LZA Valdei. Uz LZA tiek nosūtīts vai nu a) konsensusa variants vai b) divi konkurējojošie projekti.

4. Par galīgo līdzekļu sadali spriež LZA.

D. Programmu īsti raksturojumi.

1.1. Latvijas dabas resursi un ekoloģiskā stabilitāte.

Latvijas dabas resursu, t. sk. minerāliezvielu (gipsis, kaļķakmens, dolomīts, smilts u. c.), efektīva un racionalā izmantošana ir joti svarīgs faktors Latvijas tautsaimniecības tālākajā attīstībā. Pašlaik zinātnieki izstrādā pamātnostādnes par minerālo izejvielu izmantošanas iespējas, tās ir apspriestas. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijā, LR Saeimas Tautsaimniecības, agrārās un reģionālās politikas komisijā. Saeimas komisija tika pieņemts lēmums par nepieciešamību izveidot komisiju koncepcijas un programmas izstrādāšanai un šo organizatorisko darbu uzdot Latvijas Zinātnu akadēmijai. Līdz gada beigām darbs tiks pabeigts un ar 1995. g. varētu sākties darbs pie programmas izpildes.

Programma ietver ģeoloģisko izpēti, jaunu tehnoloģisko procesu un materiālu izstrādi, speciālistu sagatavošanu un tirgus izpēti. Programmas izpilde iesaistīti RTU, LU, LZA, LLMA, Neorganiskās ķīmijas institūta u. c. organizāciju speciālisti.

Otra lielā programma saistīs ar mežu resursu izmantošanu un pavairošanu. Latvijas valdība ir parakstījusi Strasbūras un Helsinku rezolūcijas, kas ietver ne tikai mežsaimniecīkās darbības pamatprincipus, bet arī nepieciešamo teorētisko un lietisko pētījumu pārskaitījumu, par kuru realizāciju valsts uzņemas atbildību. Latvijas mežmateriālu eksporta iespējas atkarīgas no šo rezolūciju godprātīgas izpildes.

Šajā sakarā būtu lietderīgi attīstīt šādus pētījumu virzienus: meža ekosistēmu funkcionēšana izmaiņas vides apstākļos, meža un tā apstākļu monitorings, meža ražības paaugstināšana, saglabājot bioloģisko daudzveidību, meža ekosistēmu attīstības prognozēšana un vadīšana, sugu formu izpēte, daudzveidības saglabāšana un atjaunošana, meža nekoksnes resursu izpēte un izmantošana, zemes resursu izmantošana meža (kokaugu) audzēšanai.

Ir nepieciešams finansēt zinātniskos projektus, kuru mērķis ir pētīti Latvijas ūdeņu resursus.

1.2. Latvijas iedzīvotāji un tautas veselība.

Deklarācijā par valdības iecerēto darbību īpaši uzsvērts valdības nodoms aktivizēt demogrāfisko politiku ar mēri veicināt normālu paaudžu nomaiņu. Paredzēts izstrādāt valsts programmu «Latvijas iedzīvotāji». Šīs programmas izstrādāšanā varētu piedalīties ne tikai zinātnieki — demogrāfi, mediksi, biologi, ķīmiki, sociolozi, ģeogrāfi, bet arī izglītības, tiesību, veselības aizsardzības sistēmu praktiskie darbinieki.

Valdība paredz izstrādāt un realizēt arī vairākas citas atvejotās valsts programmas: Mātes un bērna veselības aizsardzība, Onkoloģija, Traumatisms, Asinsvadu slimības, Psihiķiskas slimības, Infekcijas slimības, ledzīmā patoloģija, Seksuāli transmisīvās slimības un AIDS. LZA ķīmijas un bioloģijas, kā arī Humanitāro un sociālo zinātni nodalā vairākās sēdēs analizētas iedzīvotāju attīstības nelabvēlīgās tendences, un zinātnieki varētu piedāvāt arī programmas par ārējās vides ietekmes, uztura, zāļu izstrādes, ģimenes plānošanas u. c. aspektiem.

ANO rīkotajā starptautiskās (Kairas) konferencēs iedzīvotāju un attīstības jautājumos pieņemtajā rīcības programmā visas valdības aicinātas neatliekami risināt aktuālās iedzīvotāju attīstības problēmas, turklāt atsevišķas prioritārās jomās paredzēta arī starptautiska palīdzība.

1.3. Letonika.

Programmai ir divi galvenie uzdevumi: 1) saglabāt un apstrādāt savākto Letonikas materiālu; 2) nodrošināt jaunas pētījumu programmas.

Letonikas materiālu un apstrādes apakšprogramma ietver Latvijas folkloras, arheoloģisko un etnogrāfisko, antropoloģisko, latviešu valodas krātuves, latviešu rakstnieku datus bāzes, nacionālo mitvārdū vēstures arhīva materiālu saglabāšanu un zinātnisko apstrādi, to katalogizēšanu un datorizāciju.

Pētījumu apakšprogrammas mērķis ir nodrošināt latviešu valodas, Latvijas vēstures, arheoloģijas un etnogrāfijas, folkloras un mitoloģijas, literatūras un mākslas, filozofijas un sociālpsiholoģijas pētījumu finansiālu atbalstu. Plānots veicināt plašas sistematiskas starptautiskās pētījumus par tādām tēmām kā: Latvija kā Rietumu un Austrumu kontakta zonā; Kultūras un sabiedrisko darbinieku biogrāfijas; Latviešu kultūras un sabiedriskās dzīves analīze; Latviešu valodas terminoloģija, Latvijas kultūrvēsture.

Parezētās sagatavot virknī fundamentāla rakstura izdevumu: J. H. Broce, Vietvārdū vārdnīca, Dialektu atlants, Latviešu mitoloģija, Ideju vēsture Latvijā, kā arī izdevumus skolu un augstskolu studiju vajadzībām.

1.4. Latvijas zinātniskās un tautsaimnieciskās produkcijas konkurētspēja.

Programmas mērķis ir veicināt reformas un pētījumus, kuriem var būt principiāla nozīme Latvijas zinātnes un tautsaimniecības tālākajā attīstībā. Tā kā Latvijas konkurenčas spēju nodrošinošie faktori ir un būs zinātniski un infektuāli ietilpīga tautsaimniecība (M. Gaila ziņojums Saeimai, 15.09.1994), tad galvenā uzmanība tiks pievērsta tām zinātni nozarēm un projektiem, kuri var veicināt Latvijas eksportpotenciāla attīstību un ekoloģisko drošību.

Atšķirībā no tirgus orientētiem pētījumiem šī programma nav orientēta uz tehnoloģiju ieviešanu, bet uz izstrādi vai uz to, lai tā radītu nosacījumi šādas zinātniskas produkcijas izstrādei.

Prioritāti paredzēts dot arī tiem pētījumiem, kuri jau tu samazināt Latvijas atkarību no importētām tehnoloģijām, iekārtām un materiāliem.

1.5. Sociālā attīstība un drošība.

Tikai tālāk attīstot sociālās, politiskās, administratīvās un ekonomiskās attīstības, var nodrošināt demokrātisko reformu neaigrienišķumu un sabiedrības stabilitāti. Lai realizētu šo uzdevumu, ir nepieciešama adekvāta informācija par sabiedrībā notiekošiem procesiem, tiem faktoriem, kuri vienās ietekmē.

Programmas realizācijā prioritetē tiks dota salīdzinošiem pētījumiem, kuros Latvija tāku analīzēta uz citu Baltijas un Centrāleiropas valstu fonu. Pašreiz piešķirtie līdzekļi šāda veida projektu finansējumu nevar nodrošināt to salīdzinoši augsto izmaksu dēļ. Plānots iekļauties Starptautiskā Sociālo Zinātnu programmā (ISSP), kurā pašreiz piedalās 19 valstis. Katru gadu pēc vienošas programmas tiek pētīti viena viena problēma. 1995. g. tiks realizēts apsekojums «Nacionālā identitāte», bet 1996. g. — «Valdība». Plānots veicināt Baltijas sociālo un politisko zinātnieku kopprojektus.

Altru prioritāti saistītos ar Latvijas drošības ārpolišķiem un iekšpolitiskiem aspektiem. Te iekļautos arī pētījumi par kriminoloģiskām, viktīmizācijām, drošības, muīšas un aizsardzības spēku aktuālām problēmām.

Treškārt, tāku veicinātās Latvijā līdz šim neaigriņītās sociālo zinātnes nozares un ar tām saistītie pētījumi, pirmām kārtām publiskās administrācijas un sociālās psiholoģijas pētījumi.

2. IZDEVUMI ZINĀ

Zinātnes attīstības izdevumi

(Turpinājums no 3. lpp.)

3. STARPTAUTISKĀS SADBĪBAS FINANSĒŠANA.

Plānots finansēt šādu starptautisko sadarbību:

- 1) Ārzemju fondu daļēji finansētu Latvijā realizējamus projektus, kuros tiek pieprasīta Latvijas finansējuma līdzdalība. Tādi būtu Eiropas Komisijas, Starptautiskā Zinātnes fonda finansētie pētījumi, kas ir nepieciešami Latvijā;

2) Eiropas Savienības programmu ietvaros veiktus pētījumus (piem., projekts «Eureka»);

3) starptautiskās zinātnieku apmaiņas programmas ietvaros varētu finansēt ceļa izdevumus līdz stažēšanās vietai Latvijas zinātniekim, ārzemju pārstāvju uzturēšanās izdevumus Latvijā;

4) piedalīšanās starptautisku zinātnisku organizāciju darbā (iestāšanās un biedru naudu);

5) starptautisku konferenču rīkošana Latvijā (dalējs finansējums).

Pai finansējuma lietderību iemī LZP Zinātnes starptautiskās koordinācijas komisija.

Finansējuma apjomu apstiprina Latvijas Zinātnes padome.

4. DOKTORANTŪRA.

Pašreizējo finansiālo ierobežojumu dēļ ir sašaurinājies uzņemšana doktorantūrā, tāpēc nenotiek zinātniskā potenciāla atrašanā, strauji pieaug zinātnieku vidējais vecums. Latvijā pašreiz tas ir 54 gadi. Lai piesaistītu jaunus spējīgus zinātniekus, nepieciešams ne tikai atiecīgs finansiālais nodrošinājums, bet arī administratīvi pārveidojumi.

Doktorantūra varētu tikt īstenota šādā veidā:

1. LZA vadītā doktorantūra — bez tēmu ierobežojuma, konkursa kārtībā balstoties uz pretendenti zinātniskajām iestrādēm.

2. Augstskolu un zinātnisko institūtu doktorantūra, kad LZP nosaka prioritāti attīstāmos zinātniskos virzienus (piem., ārējā ekonomiskā darbība, valsts administratīvā pārvalde).

Stipendijas var tikt noformētas pētniecisko grantu veidā.

Doktorantūras finansējumā domāts iekļaut doktoranta stipendiju, vadītāju darba apmaksu, izdevumus zinātniskajai darbībai, atskaitījumus doktorantūras organizēšanai un infrastruktūrai.

5. IZDEVUMI TEHNOLOGISKAJIEM CENTRIEM.

Tehnoloģisko centru (TC) uzdevums ir nodrošināt zinātnisko ideju realizāciju konkrētā produktā un zinātnietilpīgas produkcijas ražošanu. Ar TC starpniecību ir paredzēts sniegt reālu atbalstu (telpas, infrastruktūras, telemunikācijas, konsultācijas tirgus ekonomikā un uzņēmējdarbībā, dažādi servisa pakalpojumi u.c.) jauno mazo un vidējo uzņēmumu attīstībai, starptautisko sakaru iedibināšanai un konkurencējīgas produkcijas ražošanai. Vienlaikus TC nodrošinās darba vietas augsti kvalitati.

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

15. novembrī pl. 16 Latvijas Medicīnas akadēmijas (AML) Habilītācijas un promocijas ķirurgijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā ārsts

VIESTURS LIGUTS

aizstāvēs promocijas darbu «Pēcoperācijas analgēzijas inhalācijas metode (Pēcoperācijas analgēzijas metožu salīdzinošs pētījums)» medicīnas doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. med. prof. R. Rozenfels, Dr. habil. med. prof. J. Bērziņš, Dr. med. V. Savčenko.

Ar promocijas darbu var iepazīties AML bibliotēkā Dzirciema ielā 16.

* * *

1994. g. 12. decembrī pl. 11
LLU Meža fakultātes sēžu zālē
Jelgavā, Akadēmijas ielā 11,
notiks

Mežzināšanu un inženierzināšanu habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā disertāciju mežzināšanu habilitētā doktora grāda iegūšanai aizstāvēs LLU docents

RŪDOLFS OZOLIŅŠ

par tematu «Koku stumbru formas un sortimentu struktūras matemātiskie modeļi».

Recenzenti: Dr. h. silv. P. Zālītis, Dr. h. ing. H. Tuherms, Dr. h. biol. I. Liepa.

ficēiem speciālistiem, kuri pārorientējas no fundamentālām uz tehnoloģiskām disciplīnām.

TC attīstībai jūtamu atbalstu garantē sniegt Vācijas valdība, kuras pārstāvji Latvijas Tehnoloģiskā centra darbību ir novērtējuši ļoti pozitīvi. 1995. gadā LTC paredzēts palīelināt darbojósos zinātniski tehnisko firmu skaitu no 18 līdz 30 un strādājošo skaitu no 130 līdz 200, paplašinot pašreiz aizņemto kopplatību no 1200 līdz 2000 kv.m.

1994. g. izveidots Salaspils Tehnoloģiskais centrs, kura dibinātāji ir Salaspils pilsētas Dome, LZA un LR IZM, kā atbalsta organizācijas iesaistot LZA Neorganiskās ķīmijas institūtu, LZA Fizikas institūtu un institūtu «Silava». Centram ir nepieciešami līdzekļi sakaru nodrošināšanai, daudzīkla izveidošanai, telpu labiekārtošanai, komunālo pakalpojumu apmaksai.

TIRGUS ORIENTĒTIE PĒTĪJUMI.

Tirkus orientēto pētījumu uzdevums ir izstrādāt metodes jaunradītās vērtības radīšanai. Līdzekļi ir paredzēti projektu finansēšanai, kuru rezultātus izmanto Latvijas uzņēmumi, apstiprinot savu ieinteresētību ar daļēju finansēšanu. Šī finansēšanas sistēma motivē zinātniekus veikt tādus pētījumus, kuru rezultāti ir vajadzīgi Latvijas uzņēmumiem. Vienlaicīgi tie dod iespēju uzņēmumam pasūtīt pētījumus, sedzot tikai daju no pētījumu izmaksām, tādējādi veicinot savu attīstību.

Pašreiz mūsu tirgus orientētie pētījumi tiek novērtēti kā vieni no visveiksmīgākajiem Centrāleiropā.

Līdzekļi šiem pētījumiem ir jāpalielina, lai efektīvi turpinātu uzsāktā zinātnes orientāciju atbilstoši tirgus ekonomikas prasībām un Latvijas produktu, kā arī pakalpojumu konkurrēspējas celšanai.

PIEBILDE

Šādu vēstuli Latvijas Zinātnes padome nosūtīja Finansu ministrijai. Tajā atspoguļotas pamatnostādnes. Konkrētie skaitļi tiks precīzēti gan pēc tam, kad atbilstoši Zinātnes padomes lēmumam 1. novembrī tiks saņemti apsvērumi par asīnējumiem zinātniski tehniskajiem centriem, starptautiskajai sadarbībai un doktorantūrai, kā arī, protams, pēc budžeta apstiprināšanas. Visticamāk, ka šie skaitļi reālajā izpausmē būs mazāki par pieprasītajiem.

Parunāšana

Rīgas Latviešu biedrības radošo savienību «Klubs-12» (tā dalībnieki ļoti līdz nejaukt ar «Klubu-21») bija iecerējis vērienīgu Latvijas kultūrpolicikas pamativzīmeni apspriešanu, kuru līdzā pagodināt arī Valsts prezidentu Gunti Ulmani. Programma bija jau iepriekš publicēta, apspriesta radošās savienībās un organizācijās, tā ka varēja cerēt uz konstruktīvu sarunu. Taču šķita, ka diskusijas dalībnieku bija maldinājusi ielūgumā ierakstītā rindiņa, ka katra domas ir īpaši svarīgas. Daži bija sapratuši, ka svarīgas un gaidītas ir nevis domas par minēto dokumentu, bet domas vispār. Pieņemam, par šaurā vai platā «e» un apājā vai kantainā «o» nepareizu lietošanu (arhitekts A. Galenieks). Rīgas domnieks R. Puissars pērkondimdoši aicināja atcerēties Latviesu biedrības slaveno pagātni un kultūras misiju, ne tikai ceļot latvisko kultūru, bet arī latviskojot un laikmetā garam pielāgojot citu tautu iekopto, kad pēc tā sabiedrībā radās pieprasījums, pieņemam, Dziesmu svētkus.

Filosofi, kuri nebija pieaicināti kultūrpolicikas izstrādāšanā, meklēja dokumentā marksistiski leniniskās tradīcijas (kulūrās gan runāja pretējo — ka autori daudz ko «nospiežuši» no Skandināvijas valstu attiecīgiem dokumentiem) un rūpi par radošo savienību biedru interesēm, aizmirstot to dzērāju, kas guļ Latvijas ceļa grāvī un arī ir latviešu tautas un Latvijas sabiedrības dala. Nama saimnieks, režisors un dramaturgs P. Pēterssons dokumentā redzēja tālās nākotnes viziju, kuru izdosies realizēt pēc 100 gadiem, taču Kultūras akadēmijas rektors P. Lakis, atsaucoties uz to, ka nav tapis neviens alfernatīvs projekts, aicināja nevis gaidīt 100 gadus, bet kerķies pie šī paša jau šodien, tāpēc, ka nekā cīta labāka mums nav.

Ar patiesu safrakumu par mūsu kultūrvidi, kurā laujas iekšā pasaulei plaši tiražētā popkultūra, vicinot bāgo firmu naudas makus un ārzemju arhitektu diplomas, runāja G. Asaris. Taču tādu konkrētu runu bija gaužām Maz. Vairumā gadījumu oratori centās sekot P. Pētersona piemērījai «Augstajai dziesmai» un pāriējā pierādīt, ka «īzcivilizētu garu kultūru no gaismas drāž». Ne velti, manot vispārējo gaisotni, akadēmikis E. Grēns no piedāvātā vārda atteicās.

Ko par to visu nodomāja prezidents, atliek tikai minēt.

Z. K.

Jaunā ārzemju literatūra Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā

18.10.94.

- Ochmanski, Jerzy. Historia Litwy. — Wrocław, 1990. — 395 s.
- Rübel, Manfred. 16/32 Bit- Mikroprozessorsystene. — Stuttgart, 1991. — 426 s.
- Vander Zanden, James Wilfrid. The social experience. — New York, 1990. — 730 p.
- Oakley, Cletus O. Calculus. — New York, 1971. — 415 p.
- Langley, Russell. Practical statistics. — New York, 1970. — 399 p.
- Shaw, Duncan J. Introduction to colloid and surface chemistry. — Oxford, 1992. — 306 p.
- Vitkus, John. Casebook in abnormal psychology. — New York, 1988. — 130 p.
- Pictorial medical guide. — Glenview, 1963. — 1070 p.
- Strayer, Paul J. Fiscal policy and politics. — New York, 1958. — 305 p.
- Financial times world insurance year book, 1994. — Harlow, 1994. — 596 p.
- Haugen, Robert A. Modern investment theory. — Englewood Cliffs, 1993. — 730 p.
- Slownik literatury polskiej XX wieku. Wrocław, 1993. — 1432 s.
- Directory of Japanese scientific periodicals, 1992. — Tokyo, 1993. — 1977 p.
- Schnitzer, Martin C. Comparative economic systems. — Cincinnati, 1987. — 517 p.
- Markel, Michael H. Business writing essentials. — New York, 1988. — 246 p.
- Dynamics of dense stellar systems. — Cambridge, 1989. — 251 p.
- Design methodologies. — Amsterdam, 1986. — 537 p.
- Pappas, Chris H. Borland C handbook. — Berkeley, 1991. — 952 p.
- Linguisten Handbuch. — Tübingen, 1994. — Bd. 1: A—L. — 574 p.
- Zimbalist, Andrew. Comparing economic systems. — Orlando, 1984. — 482 p.
- Vörterbuch der Individualpsychologie. — München, 1985. — 544 p.
- The experience of economic growth. — New York, 1963. — 458 p.
- Fundamentals of laser interactions. — Berlin, 1985. — 314 p.
- Connectionism in perspective. — Amsterdam, 1989. — 517 p.
- Comparative economic systems. — Homewood, 1985. — 386 p.
- Mierzwinski, Zbigniew. Generałowie II Rzeczypospolitej. — Warszawa, 1990. — 366 s.
- Konstytucja 3 maja w tradycji i kulturze Polskiej. — Łódź, 1991. — 670 s.
- Who's who in science in Europe. — Harlow, 1991. — Vol. 3. — 691 p.
- Smith, George H. Atheism, ayn rand, and other heresies. — Buffalo, 1991. — 324 p.
- Gies, Joseph. Wonders of the modern world. — New York, 1966. — 241 p.
- Long, James W. The essential guide to prescription drugs. — New York, 1987. — 916 p.
- Skorupka, Stanisław. Słownik frazeologiczny y jazyka polskiego. — Warszawa, 1987. — T. 1—2. —
- Микро-, макроэкономика: Практикум. — СПб., 1994. — 429 с.
- Парфеев, Владислав Митрофанович. Усталость полимерных пленочных материалов. — СПб., 1993. — 163 с.
- Энциклопедия туриста: А—Я. — М., 1993. — 607 с.
- Буд, Фрэнк. Бухгалтерский учет для предпринимателей. — М., 1993. — Т. 1—4.
- Финогенов, Кирилл Григорьевич. MS—DOS 6.2. — М., 1994. — 318 с.
- Нортон, Дэниел. Написание драйверов для Windows. — М., 1994. — 558 с.
- Каратыгин, Сергей Анатольевич. Энциклопедия СУБД Paradox 4.5 for DOS. — М., 1994. — Т. 1—2.
- Рубенкинг, Нейл. Турбо Паскаль для Windows. — М., 1994. — Т. 1—2.